

Examensarbete

Grundlärarutbildning (åk4-6) 240 hp

Igår, idag, imorgon en kvalitativ studie om
lärares användning av skönlitteratur i
historieämnet.

Examensarbete 2 15 hp

Halmstad 2018-06-28

Serpil Akyüz

Titel: Igår, idag, imorgon- en kvalitativ studie om lärares användning av skönlitteratur i historieämnet.

Författare: Serpil Akyüz

Sektion: Akademin för lärande, humaniora och samhället

Handledare: Jens Lerbom & Johanna Bengtsson

Examinator: Åsa Bengtsson

Nyckelord: Historiemedvetande, historieundervisning, skönlitteratur

Abstrakt: Studien undersöker skönlitteraturanvändningen i historieundervisningen vilket har genomförts utifrån empiriskt material. Det empiriska materialet är framtaget via kvalitativa intervjuer med lärare som undervisar i årskurserna 4-6. Utifrån intervjuer med fem stycken lärare har studien undersökt deras tankar om skönlitteratur i historieundervisningen samt om användningen kan utveckla ett historiemedvetande. Studien har resulterat både för och nackdelar med användningen av skönlitteratur i historieundervisningen. Resultatet visar även att lärare använder skönlitteratur utifrån olika arbetssätt. Studien resulterar i att skönlitteratur i kombination med faktatexter kan utveckla elevers historiemedvetande men att det kräver en bearbetning av skönlitteraturen.

Förord

Jag har genomfört tre olika arbeten under 2017-2018 i syfte till att undersöka skönlitteraturanvändningen i historieundervisningen. Första arbetet innebar en litteraturstudie vilket syftade till att hitta forskning kring användningen av skönlitteratur i historieämnet. Andra arbetet handlade om ett utvecklingsarbete på VFU: n för att se hur skönlitteratur påverkade elevernas historiemedvetande. Slutligen handlar detta arbete om lärarnas tankar kring användning av skönlitterära böcker i deras historieundervisning.

Efter att ha skrivit två examensarbeten om skönlitteraturanvändningen i historieämnet märker jag nu i efterhand hur okunnig jag var om hur man som lärare kan använda sig av den i historieundervisningen. Det har varit en stor utmaning att skriva examensarbeten ensam, dock värt all stress i slutändan med tanke på den positiva utvecklingen som har skett hos mig både när det gäller vetenskaplig undersökning samt min roll som framtida lärare. Således har examensarbetet har gett mig möjligheten att utveckla mina kunskaper i vetenskapliga undersökningar samtidigt som den har fördjupat mina historiedidaktiska kunskaper.

Jag vill rikta ett stort tack till mina handledare Jens Lerbom och Johanna Bengtsson, för deras hjälp och stöd under hela processen. Vidare vill jag tacka mina kurskamrater i grupper som har kritiskt granskat arbetet och gett mig möjligheten att ta mig framåt i processen. Slutligen vill jag tacka lärarna som ställde upp för att bli intervjuade, utan er hade jag inte kunna komma fram till ett resultat.

Innehållsförteckning	
1. Inledning	4
2. Syfte och Frågeställning	5
3. Tidigare forskning	5
3.1 Skönlitteratur i allmänhet	5
3.2 Skönlitteratur i historieundervisningen	6
4. Teoretisk utgångspunkt	7
4.1 Historiedidaktisk teori	8
4.2 Historiemedvetande	9
4.3 Historiemedvetande i sju kategorier	10
5. Metod	11
5.1 Val av metod	11
5.2 Urval	11
5.3 Etiska principer	12
5.4 Databearbetning och transkribering	12
5.5 Metoddiskussion	13
6. Resultat	14
6.1 Lärares erfarenheter vid skönlitteraturanvändningen	14
6.1.2 Fördelar	15
6.1.3 Nackdelar	15
6.1.4 Typ av skönlitteratur	16
6.1.5 Arbetsformer utifrån skönlitteratur	17
6.2. Användbarhet	18
6.2.1 Explicita definitionen, identitetsskapande och insiktsskapande	19
6.2.2 Meningsskapande	19
6.2.3 Historieskapande, Heuristiskt	20
7. Resultatdiskussion	21
7.1 Användbarhet	21
7.2 Skönlitteratur kan utveckla ett historiemedvetande	22
8. Konklusion och implikation	23
9. Referenslista	25
10. Bilagor	26

1. Inledning

Forskning visar att skönlitteraturanvändning ger olika historiska skeenden från det förflutna då den har en narrativ och förmedlande potential (Renander, 2007). Samtidigt visar forskning att läroböcker inte uppfyller detta krav då de saknar ett narrativt inslag från det förflutna. Skönlitteratur har alltså ett annat meningserbjudande än läroböcker, detta för att läroböcker är faktabaserade utan att levandegöra historia (Norlander, 2016). Även Ingemansson (2007) poängterar skönlitteratur som en betydande del i historieämnet då det hjälper elever att tolka historia. Enligt författaren kan elever genom skönlitteratur få förståelse för dåtid, nutid och på så sätt få ett utvecklat historiemedvetande. I Läroplanen (Skolverket, 2017) har begreppet historiemedvetande en central roll och enligt Thorp (2013) får vi genom historiemedvetande en kännedom om det förflutna. Författaren menar att vi på så sätt även får en förståelse för nutid samt en överblick på framtiden.

Det finns tyvärr brister i historieundervisningen. Skolinspektionen har publicerat en rapport där en granskning om historieundervisning har gjorts för att se om elever får möjlighet att skapa samband mellan olika tidsdimensioner. I rapporten står det skrivet att historieundervisningen som ska möjliggöra en utveckling i elevers historiemedvetande har brister. Det är dock inte tydligt påvisat vilka av förmågorna som anses vara problemområdet i historieundervisningen. Däremot påpekar kunskapsgenomgången att elever har problem med att se samband mellan de olika tidsdimensionerna. (Skolinspektionen, 2015).

Karlsson (2014) påpekar att historieundervisningen både i Europa och USA är läroboksstyrd. Författaren poängterar detta som ett problem då elever memorerar fakta utifrån läroböcker för att sedan reproducera. Vidare menar Karlsson att detta arbetssätt inte räcker till att få en historieförståelse vilket både lärare och eleverna är medvetna om, men att den ändå genomsyrar undervisningen i historieämnet. *Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet 2017* beskriver att historieundervisningen ska möjliggöra för elever att utveckla kunskaper om historiska sammanhang, sin historiska bildning och sitt historiemedvetande. Elever bör få en insikt om att det förflutna präglar vår syn på nutiden och på så viss uppfattningen om framtiden (Skolverket, 2017).

Ett av skolans uppdrag är att arbeta på ett varierat sätt utifrån olika arbetsformer, detta för att kunskap kan uttryckas på olika sätt och således bör skolan arbeta med att ge utrymme åt alla arbetssätt (Skolverket, 2017). Salomon (2013) påpekar att berättelser som sätts in i ett meningsfullt sammanhang kan ge oss kunskaper utifrån olika fakta, detta för att fiktionen kan redovisa fakta på ett intressant sätt genom att dramatisera. Därför anser författaren att fiktion kan användas för att skapa större förståelse och få insikter om det förflutna. Salomon menar att historisk fiktion kan skapa intressanta inslag från det förflutna vilket leder till ett skapande av nya infallsvinklar.

2. Syfte och Frågeställning

Studiens syfte är att analysera lärares tankar när det gäller användningen av skönlitteratur i historieämnet i årskurs 4-6, detta för att diskutera kring lärares syn på hur skönlitteraturanvändningen kan påverka en historiemedvetenhet hos eleverna. Utifrån studiens syfte har följande forskningsfrågor operationaliserats:

- Vilka för och nackdelar beskriver lärare med användningen av skönlitteratur i historieundervisningen?
- Hur används skönlitteratur av lärarna i historieämnet?

3. Tidigare forskning

I detta avsnitt presenteras tidigare forskning i fokus på användningen av skönlitteratur allmänt samt skönlitteratur i historieämnet då det är en central del i denna studie.

3.1 Skönlitteratur i allmänhet

Enligt Eriksson och Lundfall (2002) kan läsaren utifrån skönlitterära böcker lättare identifiera sig med olika karaktärer. Genom skönlitteratur kan vi få svar på livsfrågor, sätta ord på känslor som i vanliga fall kan vara svåra att förklara. Vidare poängterar författarna att läsare med hjälp av skönlitterära böcker kan se sin egen situation bättre och får dem att ifrågasätta sig själv och sina handlingar.

Jönsson (2007) har i sin studie fokuserat på yngre elevers läsning av skönlitteratur. I ett klassrum där olika litteraturredskap används undersöker författaren litteraturarbetets möjligheter. Det gemensamma arbetet för klassen beskrivs som en läsargemenskap. Eleverna i klassen har följts under fyra år, från början av förskoleklass till slutet av årskurs tre. Läraren är forskare i sin egen klass samt dokumenterar arbetet utifrån ett inifrånperspektiv. I studien ligger fokus på klassens högläsning, boksamtal och elevernas enskilda läsning. Författaren beskriver läsning som en meningsskapande aktivitet. Jönsson menar att läsare under läsningen utvecklar ny förståelse och nya infallsvinklar. Läsaren får med hjälp av läsningen förändra sitt tidigare tankesätt genom att förståelsen förändras. Författaren påpekar att läsare genom detta sätt skapar en egen textvärld som innebär ens egen förståelse och antagande. Slutligen poängterar Jönsson att denna föreställningsvärld är något som förändras under läsningen. När det gäller läsning av skönlitterära böcker framhäver Jönsson att det kan möjliggöra för läsaren att ta del av händelser som någon annan har upplevt samtidigt som man får nya perspektiv på ens egna erfarenheter.

Norlander (2016) har använt sig av halvstrukturerade intervjuer med gymnasielärare i sin studie. Författaren beskriver att lärare anpassar sin undervisning genom varierande arbetssätt. Begreppet som synliggörs i studien är *medier* vilket anses som informationsverktyg där historisk kunskap förs vidare. Skönlitteratur är ett av medierna som framhävs som medieringsstrategi, vilket enligt författaren är syftet och användbarhet av olika medier i sin

undervisning. Skönlitteraturens syfte och användbarhet kan exempelvis påverkas av lärares eget intresse och kollegialt samarbete. Norlander poängterar att medieringsstrategi har utgångspunkt i det sociokulturella perspektivets tankesätt att lärande alltid är medierat. Vidare hävdar författaren att dessa medier som används av lärare i undervisningen påverkar elevernas lärande. Därför är det av stor vikt att man talar om dessa medieringsverktyg som används i historieundervisningen. I resultatet av författarens studie påpekar lärare att valet av dessa medier utgår från arbetsområdets syfte som undervisningen ska kretsa runt. Lärarna tydliggör att det i grund och botten handlar om hur elever kan använda sig av medierna och hur de kan tolka historia utifrån dessa. I detta fall när fokus riktas mot skönlitteratur beror det mycket på elevernas läsförmåga, intresse samt begreppsförmåga. Författaren betonar att medieringsstrategier synliggör lärares tankar när det gäller användbarheten av medierna i förhållande till historieundervisningen och eleverna.

3.2 Skönlitteratur i historieundervisningen

Ingemansson (2007) beskriver skönlitteratur som en tillsats och fördjupning i historieämnet. Eleverna i författarens undersökning uttrycker skönlitteratur som en rolig arbetsform, detta bidrar till att de tar till sig historiska kunskaper mer eftersom eleverna lättare kommer ihåg olika gestaltningar. Vidare betonar författaren att skönlitteratur skapar intresse och nyfikenhet hos eleverna vilket även bidrar till nyttiga samtal, som i sin tur hjälper eleverna få en större förståelse. Ingemansson tar även upp en diskussion kring förhållandet till skönlitteratur och läroböcker i historieundervisningen. Författaren påpekar både för och nackdelar med dessa texttyper. Hon menar att läroböcker oftast saknar ett narrativt inslag som leder till att historien förmedlas på ett icke intressant sätt för eleverna. Eleverna saknar den berättande delen i läroböcker, något som skönlitteratur uppfyller genom att skapa intresse till historiska händelser och personer. Slutligen betonar författaren på en kombination av dessa två texttyper i historieundervisningen för att möjliggöra för elever en variation av arbetsformer.

I sin studie har Ingemansson (2007) haft syfte i att undersöka hur skönlitterär läsning påverkar elevernas historiemedvetande. Utifrån ett tematiskt arbete i historieämnet med elever i tio till elva års ålder har det bearbetats läsning av bok, intervjuer, samtal, boksamtal, skrivning av texter. Böckerna som behandlades är Drakskeppet, Det gyllene svärdet och Borgen i fjärran av Maj Bylock. Enligt författaren ger dessa böcker som ingår i drakskeppstriologin eleverna en inblick i vikingatiden. Hon menar att eleverna genom läsningen har fått möjligheten att jämföra vikingatiden och fått ett historiskt perspektiv. Eleverna har enligt författaren fått en förståelse för dåtid, nutid och framtid. Genom att använda sig av föreställningsvärldar kring böckerna har de uppmärksammat en utveckling av historiemedvetandet. Eleverna i studien har upptäckt skillnader mellan vikingatiden och jämförelser med nutiden och därmed upptäckt sociala skillnader. Ingemansson har utifrån sin studie upptäckt möjligheter som skönlitteraturen har skapat för eleverna att tolka historia. Skönlitteratur i historieundervisningen anses därmed vara en kunskapskälla då eleverna har visat få nya insikter genom denna arbetsform.

Renander (2007) har undersökt hur en text är konstruerad för att se hur den aktiverar och fördjupar elevernas historiemedvetande. Författaren påpekar att det finns få undervisningsmetoder när det gäller att aktivera och utveckla elevernas historiemedvetenhet. Avhandlingen bidrar till diskussioner om hur lärare kan arbeta för att möjliggöra för elever att utveckla en historiemedvetenhet. Författarens avhandling är uppdelat i två delar och i

temaanalysen av romanserien poängterar författaren att romanen har bidragit med att sätta igång läsarens tankegångssätt om likheter och skillnader mellan då och nutid. Vidare hävdar hon på att historieundervisning utifrån romaner kan hjälpa elever att göra jämförelser mellan då, nu och sedan. Elever kan genom en roman jämföra karaktärer i den historiska boken, jämföra karaktärers plats med nutida föreställningar eller jämföra sin egen identitet. Författaren påpekar att elever på så sätt kan uppnå viktiga mål för skolans alla ämnen.

I studien av Norlander (2016) framhävs olika medier som kan användas i historieundervisningen. Skönlitteratur är ett av medierna som behandlas i undersökningen. Utifrån intervjuer med lärare har författarens studie resulterat i att skönlitteratur kan gestalta och levandegöra historia. Lärare betonar att eleverna kan genom inlevelse utifrån skönlitteratur få en djupare förståelse kring historiska kunskaper. I studien framhävs det även nackdelar med användning av skönlitteratur. Tidsbrist är ett av dilemman då lärare anser att det är svårt att hitta tid både för läsning och bearbetningen av det. Ett annat dilemma som lärare möter vid skönlitteraturanvändning är elevernas försämrade läsförmåga. Bristande läsförmågan hos eleverna anses som ett problem då fokus ligger på att ta sig igenom texten utan att förstå innehållet och inlevelsen.

Yildirim (2017) har i sin tidskrift uppmärksammat de betydande bidrag där dystopiska romaner kan göra på historiemedvetandet och utbildning. Utifrån kvalitativa fallstudier med studenter mellan åldrarna 21-24 visar resultaten att romanen "The Giver" har bidragit med att främja deltagarnas förmåga som kritiskt tänkandet, ifrågasättande samt utveckling av ett historiemedvetande. Genom intervjuer med lärarkandidater visar författaren att romaner förstärker elevers fantasi, därmed poängterar studenterna i undersökningen att romaner bör användas i skolor för att skapa ett historiskt medvetande. Generellt när lärarkandidaternas synpunkter granskas visar resultaten att romanen kan göra viktiga bidrag när det gäller att utveckla elevernas historiska medvetande. I sitt resultat lyfter även Yildirim fram nackdelar. Deltagarna i studien påpekar att romaner som "The Giver" skildrar en perfekt värld och ett idealiskt samhälle. De deltagande lärarkandidater utvärderade romanens innehåll annorlunda än det utopiska perspektivet och uttryckte olika åsikter. Kandidater kritiserade romanen eftersom de skapade en bild av ett samhälle och framhävde att den skildrar en perfekt värld som inte borde skapas.

4. Teoretisk utgångspunkt

I detta avsnitt introduceras studiens teoretiska utgångspunkt som ligger i grund för studiens syfte och frågeställning. Utgångspunkten i denna studie är historiedidaktisk teori då undersökningen handlar om skönlitteraturanvändning som ett redskap i lärares historieundervisning för att utveckla en historiemedvetenhet hos elever. Vidare redogörs avhandlingen av Nygren (2009) gällande undervisningsstrategin "narrativ historia" i historieämnet, detta för att ge en ingång till denna studies intervjuresultat i vilket mellanstadie lärare ger sin syn på användning av skönlitteratur i historieundervisningen. Därefter presenteras begreppet historiemedvetande samt dess sju olika kategorier eftersom det genomsyrar denna studie och behöver tydliggöras för studiens syfte.

4.1 Historiedidaktisk teori

Karlsson (2014) beskriver att det var under 1980-talet som historiedidaktiken växte fram i Sverige. Det var genom att historieämnet debatterades kontinuerligt som historiedidaktiken uppstod. Frågor som debatterades var varför man skulle ägna sig åt historia, vad historia hade för roll samt hur det skulle läras ut. Ovannämnda frågor är fortfarande aktuell i dagens planering av historieundervisning. Utifrån dessa frågor har det skapats en utveckling i historiedidaktiken när det gäller begreppsligt och teoretiskt. Utvecklingen har bidragit med att historiedidaktikens intresse blivit större samtidigt som fokus på historiebruket blivit mer synligare. Genom detta blir även olika historiedidaktiska arbetsverktyg viktigare i historieundervisningen. Exempel på dessa historiedidaktiska arbetsverktyg är fiktionslitteratur. Enligt författaren handlar historiedidaktik om hur och vilken historia ska förmedlas samt vem den ska förmedlas till.

Begreppet historiedidaktik kan ha olika innebörder, en allmän definition av begreppet avser historieförmedlingens teori samt metod. Idag har forskare dock vidgat begreppet historiedidaktik och påpekar att historiedidaktiken inte enbart relateras till historieämnet. Författaren Potapenko (2006) väljer att lyfta begreppet historiedidaktik utifrån Karlsson, Larsson och Rüsens beskrivningar. Författaren beskriver att Larsson (citerad i Potapenko, 2006) ser begreppet historiedidaktik som användningen av historia i alla samhällsliga sammanhang. Han menar att historiedidaktik har tidigare benämnt begreppet historiebruk vilket utefter syftet som individer, nationer och andra olika grupper använder sig av historia. Vidare beskriver författaren att Karlsson (citerad i Potapenko, 2006) ser begreppet som en kunskaps och forskningsområde vilket berör historia som kommunikationsprocess. Historiedidaktik innefattar alltså frågor om hur historia produceras, hur den distribueras och konsumeras av samhällsmedborgare. Slutligen beskriver han Rüsens (citerad i Potapenko, 2006) beskrivning på begreppet som en vetenskap om historisk lärande vilket kännetecknas som egen form av historisk meningsskapande. Ett historiskt meningsskapande skapas inte enbart utifrån färdiga berättelser eller historiska föreställningar och föreläsningar. Han menar att ett historiskt meningsskapande kan lika väl skapas i den vardagliga kommunikationen exempelvis i form av berättelser mm.

Syftet med Nygrens (2009) studie syfte är att undersöka hur historielärare förhåller sig till den utmaning undervisning i historieämnet innebär. Författaren har genom detta synliggjort olika strategier för hur lärarna besvarar de didaktiska frågorna Vad? Hur? Och Varför? Författarens definition av en undervisningsstrategi innebär vilka långsiktiga mål läraren har med sin undervisning och vilket innehåll och metoder deras mål har bidragit med sig. Utifrån lärares övervägande kring mål, urval och metod framträder en undervisningsstrategi. Författaren vill utifrån sin undersökning fylla en lucka i den historiedidaktiska forskningen. Vidare menar han att tidigare historiedidaktisk forskning har främst fokuserat på läromedel, styrdokumentens inverkan för historieundervisningen vilket har gjort att det har missat hur lärare, elever uppfattat samt hanterat undervisningen. Nygren (2009) menar att utifrån

erfarenhetsinformerad praktik, kan lärares undervisningsstrategier bli tillgängliga för analys och reflektion vilket även kan ge konstruktiva tips för etablerade och blivande lärare. Enligt författaren innebär en undervisningsstrategi lärares sammanlänkande svar på de didaktiska frågorna Vad? Hur? Varför?

Narrativ undervisningsstrategi har enligt författaren sin utgångspunkt i den historiska berättelsen. Syftet är att göra historien och undervisningen mer levande och intresseväckande. I författarens undersökning berättar en av de intervjuade lärarna hur han genom att berätta om sina egna upplevelser i historiska miljöer försöker levandegöra historieämnet. Vidare menar läraren att han brukar knyta an till elevernas egna upplevelser för att inom denna undervisningsstrategi inkorporera lokalsamhällets historia i historieundervisningen. Författaren har gett en kort förklaring på hur den narrativa undervisningsstrategin besvarar de ämnesdidaktiska frågorna. Nygren (2009) beskriver att vad frågan besvaras utifrån kronologi med Sverige som utgångspunkt vilka är historiska händelser, personer och den lokala historien. Hur frågan besvaras utifrån stora och små berättelser. Exempelvis målade berättelser med närhet och personlighet och även variation med elevuppgifter i både grupper och enskilt. Varför frågan besvaras genom att författaren betonar historia som betydande för allmänbildning, kulturarv, förklaring av nuet och trygghet i samtiden samt för källkritik. Slutligen betonar författaren detta som viktig för att levandegöra historien.

4.2 Historiemedvetande

I sin artikel skriver Thorp (2013) att begreppet historiemedvetande har sin bakgrund i den historiedidaktiska forskningen i Västtyskland under 1960-1970 talet. Den tyske historiedidaktikern Karl-Ernst Jeismann har varit den första med att definiera begreppet. Jeismann (citerad i Thorp, 2013) utgår från fyra olika aspekter när han definierar begreppet Historiemedvetande. Dessa fyra aspekter har olika innebörd för att uppfatta historiemedvetande men definitionen av begreppet går till viss del in i varandra. De fyra aspekterna kan förklaras som:

- Historiemedvetande är kännedom om att alla människor och alla ändamål och former av samliv som de skapat varar i tid. Det vill säga att de har ett ursprung och en framtid. Uppfattningen att allt har en historia.
- Sambandet mellan tolkning av det passerade, förståelse för nutiden och överblick på framtiden. Att kunna se ett samband mellan de tre tempusformerna, då, nu och sedan.
- Hur dåtiden är närvarande i föreställning och uppfattning, vilket innebär att man fokuserar bara på individens förståelse av den historiska dimensionen.
- Begreppet vilar på en gemensam förståelse som baseras på känslomässiga händelser. Den gemensamma förståelsen är ett måste när det gäller bildandet och upprätthållandet av mänskliga samhällen. Det är en betoning på en gemensam förståelse som har grunden i emotionella upplevelser vilket innebär att det är den gemensamma

förståelsen som är en viktig förutsättning för mänskliga samhällen (Thorp, 2013).

Vidare anser Thorp (2013) forskaren Jensen vara den som har gjort påverkan av historiemedvetande inom svensk forskning. Under 1977 publicerade Jensen sin redogörelse för historiemedvetande vilket sedan dess har fått mycket uppmärksamhet. För att definiera begreppet utgår Jensen från Jeismanns andra aspekt som innebär samband mellan tolkning av det passerade, förståelse för nutiden samt överblick på framtiden. Dessutom förklaras Jensens teori om historiemedvetande som svårt att förklara, enligt Thorp (2013) bör man således ha denna faktor i åtanke vid undersökning av historiemedvetande i svensk historiedidaktik.

4.3 Historiemedvetande i sju kategorier

Thorp (2013) beskriver sju kategorier som tillämpar historiemedvetandet inom svensk historiedidaktisk forskning. Dessa sju tillämpningar kommer att kopplas till studiens resultat för att analysera min insamlade empiri. Nedan presenteras en kort sammanfattning av de sju tillämpningarna.

Den *explicita* definitionen av begreppet historiemedvetande beskriver Thorp som en tolkning av det förflutna, förståelsen av nutid samt tankar om framtiden. Författaren menar att historiemedvetande innebär att man skapar ett sammanhang av de olika tidsdimensionerna, dåtid, nutid och framtid. Förmågan att binda ihop dessa tidsdimensioner kännetecknas som multikronologi. Författaren beskriver definitionen av *identitetsskapande* som en utveckling av identitet utifrån historiemedvetande. Enligt författaren är detta viktigt då hur vi upplever historia skapar vår uppfattning om vilka vi är. Vidare påpekar Thorp att legitimiteten av historiemedvetande förstärks av uppfattningen om oss och vår omgivning. En annan tillämpning av historiemedvetande är *meningskapande* vilket innebär att ett historiemedvetande ger mening till både dåtid och nutid. Författaren poängterar att det är i ett historiemedvetande som människors erfarenheter av det förflutna möter deras förväntningar på framtiden. Det är på så sätt människor skapar en mening om deras samtid och även framtid som väntar dem. Vidare menar författaren att historiemedvetande hjälper oss att skapa mening i historien och får historien framstå som meningsfull istället för att endast handla om årtal och historiska personer. Tillämpningen *historieskapande* är en process som möjliggör för människor att se sig själva som en del av i historien samt skapare av historia. Vi är alltså historien samtidigt som vi själva skapar den. Historiemedvetande är handlingsorienterat eftersom vi är en del av historien och förstår att våra handlingar kommer att påverka framtiden. En annan tillämpning som är *insiktsskapande* innebär att historiemedvetande bidrar till en kritisk komponent hos oss människor. Vi får förmågan att kritiskt granska sin egen och andras föreställningar om historia. Med hjälp av detta får vi en djupare insikt om oss själva samtidigt som vi kritiskt reflekterar kring dåtid och nutida kulturer och samhällen. *Värdeskapande* är tillämpningen som påverkar våra moraliska värderingar och åsikter. Historiemedvetande bygger alltså en värdegrund där våra moraliska värderingar vilar på. Slutligen bidrar historiemedvetande till att ställa nya frågor till historien och på så sätt hitta nya infallsvinklar för forskning. Denna kategori vilket är *heuristiskt* försöker dock inte beskriva vad ett historiemedvetande är, utan generera nya frågeställningar. Enligt Thorp bidrar ovannämnda sju tillämpningar till historiemedvetandet och dess plats inom svensk historiesdidaktisk forskning.

5. Metod

I detta avsnitt presenteras val av metod samt avgränsningar och urval som utförs i denna studie. Vidare presenteras de etiska principerna som studien förhåller sig till. Slutligen redogörs studiens validitet och reliabilitet för att försäkra om att den insamlade empirin är relevant för studiens syfte.

5.1 Val av metod

Ahrne och Svensson (2015) rekommenderar kvalitativa metoder när det gäller att studera olika situationer som kräver förståelse. Det positiva med metoder som kvalitativa är att de går att anpassa utifrån situationen. Jag har valt att använda mig av intervju som metod eftersom frågeställningen är riktad till lärare och därmed kräver svar från dem. Jag har valt att genomföra halvstrukturerade intervjuer. Enligt Bryman (2011) innebär det att frågorna är öppna och kan leda till följdfrågor. I jämförelse med strukturerade intervjuer, där svarsalternativen är begränsade, rymmer halvstrukturerade intervjuer en hög grad av flexibilitet. Det finns en risk att intervjuaren kan påverka respondentens svar utifrån deras egna uppfattningar och värderingar vid intervju som datainsamling förklarar Björndal (2005). Denna risk hade jag i beaktningen när jag formulerade intervjufrågor och strävade efter att ställa öppna frågor som inte skulle påverka respondentens svar.

Utifrån syftet har jag operationaliserat intervjufrågor (se bilaga 1). Frågorna ställs till alla informanter i samma ordning. Enligt Björndal (2015) ska forskaren före intervjun ta ställning till i vilken ordning frågorna ska ställas eftersom det kan få stora konsekvenser för hur intervjun utvecklas. Frågorna som startar intervjun är bakgrundsfrågor. Björndal (2015) beskriver sådana frågor som enkla att besvara, vilket leder till att intervjupersonen känner sig lugnare och säkrare. Författaren poängterar att man i vilket fall bör starta intervjun med icke komplicerade eller kontroversiella frågor. Om intervjun inleds med informations och faktafrågor är det lättare att efter hand komma in på känsliga frågeställningar som rör attityder och värderingar. Risken är annars att intervjun kan gå i stå.

Intervjuerna har skett i ett enskilt rum för att andra utomstående faktorer inte skulle störa processen. Björndal (2015) poängterar att kvaliteten på den information som man får genom en intervju är beroende av det klimat man lyckas skapa i samtalet med deltagarna. En grundregel är att situationen ska kännas av lugn och bra klimat. Det är viktigt att intervjun görs i en så lugn miljö som möjligt.

5.2 Urval

Jag kontaktade skolor i mitt närområde vilket inkluderade den skola där jag har min verksamhetsförlagda utbildning vilket innebär att denna studie har ett bekvämlighetsurval. Bryman (2011) förklarar bekvämlighetsurvalet som ett urval där forskaren väljer ut deltagarna utifrån studien och tillgänglighet. Ett bekvämlighetsurval valdes för att hinna med att intervjua alla lärare och bearbeta det insamlade materialet.

Studiens empiri består av intervjuer med fem verksamma lärare, fyra kvinnor och en man som arbetar på en och samma skola belägen i södra Sverige. För att följa studiens syfte var kravet att de lärare som medverkade hade erfarenheter av skönlitteraturanvändning i historieundervisningen. De intervjuade lärarna har varit verksamma mellan 18 och 27 år. Mitt urval av deltagande respondenter var lärare verksamma i årskurser 4-6 då studien fokuserar på grundskolans mellanstadium.

5.3 Etiska aspekter

Vetenskapsrådets skrift (2002) beskriver betydande principer och normer inför ett forskningsetiskt förhållningssätt. De fyra etiska principerna att ta del av i denna studie är *informationskravet*, *samtyckeskravet*, *konfidentialitetskravet* och *nyttjandekravet*. Dessa fyra principer är av stor vikt för individskyddskravet. Eftersom intervjuer är grundläggande för denna studies resultat är dessa etiska principer viktiga att uppfylla. Den första etiska principen som är informationskravet innebär att man som forskare informerar deltagarna om deras uppgift i undersökningen. Deltagarna ska även få information om deras villkor inför deltagandet samt att det är frivilligt att delta och avbryta sitt medverkande. Den andra etiska principen är samtyckeskravet vilket handlar om att forskaren får deltagarnas samtycke om deltagandet. Informationskravet och samtyckeskravet i denna studie uppfylls genom samtal med intervjuerna där information om deltagandet delges. När det gäller samtyckeskravet får deltagarna en samtyckesblankett där de skriver under att de samtycker samt fått all information kring deras deltagande (se bilaga 2). Konfidentialitetskravet är den tredje etiska principen som innebär att den insamlade empirin behandlas på ett etiskt sätt så att inga känsliga uppgifter redovisas. Både deltagarna och uppgifterna bör inte identifieras, därmed ska all information avidentifieras genom att förvara det insamlade materialet på ett tryggt sätt. I denna studie uppfylls detta krav genom att lärarna identifieras med fiktiva namn. Fjärde principen som är nyttjandekravet handlar om att alla insamlade uppgifter inte får användas för andra olika skäl. Nyttjandekravet uppfylls i denna studie genom att bevara alla insamlade data på ett säkert sätt. I denna studie har både informations och samtyckeskravet uppfyllts genom att deltagarna informerades om samtyckesblanketten samt att de skrivit under att de fått all information kring deltagandet och att de samtycker (Bilaga 2). Konfidentialitetskravet har studien uppfyllts genom att identifiera deltagande lärarna med bokstäver samt.

5.4 Databearbetning och Transkribering

Utifrån en kvalitativ metod har jag samlat empiri som bearbetades inför analysdelen. Den insamlade empirin bestod av inspelningar vilka transkriberades ord för ord på ett Word dokument. Ahrne (2015) menar att transkribering är att överföra ljud till skrift. Här påbörjas struktureringen, ordningen och bearbetningen av det empiriska materialet, där överföring av ljud till skrift påbörjas (Svensson och Ahrne, 2015). Intervjuarna har spelats in för att kunna lyssna och transkribera efteråt i analysen. Det viktiga vid transkriberingen är att det tydligt utförs i detalj för att sedan skriva ner ord för ord. Jag har dock utelämnat ord så som eh, hm, då det inte bidrar med något till själva innehållet (Björndal, 2015). Transkriptionen är skriven i skriftspråk då det ökar läsbarheten (Eriksson-Zetterquist och Ahrne, 2015). Eftersom lärarna är anonyma har jag skrivit varsin bokstav mellan A-E vid transkriberingen vilket representerar respondenternas svar. Bokstaven F representerar mig som intervjuar. När jag var färdig med transkriberingarna började jag med att färg koda transkriberingen med olika färger för att klassificera i kategorier och kunna granska och identifiera meningsfulla mönster (Svensson, 2015). Genom att granska materialet kunde likheter och skillnader urskilja vilka strukturerades och kategoriserades i olika teman. Teman som granskades uppkom i relation till studiens syfte och frågeställningar. De teman som synliggjordes är: *Lärarnas erfarenheter vid skönlitteraturanvändningen* och *Användbarhet*. Under varje tema presenteras även underteman, då det fanns nyanser kring varje tema som skulle skiljas åt från de övergripande temana.

5.5 Metoddiskussion

I denna studie har empirin samlats in från en skola belägen i södra Sverige, vilket var ett bekvämlighetsurval då jag kände lärarna sedan innan och visste att de villiga att medverka i denna studie. Bekvämlighetsurval innebär enligt Björkdahl Ordell (2007) att de som ingår i studien är nära till hands. Genom att använda sig av bekvämlighetsurval finns det en risk att inte studien nått ut till en bredare population, att göra en generalisering blir därmed inte möjligt. Eftersom alla lärare som medverkade i studien hade använt sig av skönlitteratur i historieundervisningen vilka hade en positiv inställning till skönlitteraturanvändningen kan detta ha påverkat studiens resultat. Resultatet hade varit annorlunda om några av respondenterna inte hade erfarenheter av skönlitteraturanvändningen i historieundervisningen. Vidare har respondenterna varit bekanta vilket kan ha gjort att frågorna besvarades utifrån hur de tänkte att jag skulle svara. Kihlström (2007) menar att detta kan vara problematisk då man redan har bakgrundsinformation om respondenterna samt att respondenterna kan vinkla svaren. Således var det av stor vikt att försöka ta på ”nya glasögon” för att bortse från denna relation. De intervjuade lärarna kom från endast en skola, därmed kan ingen generalisering göras utifrån denna studie.

För att kunna påvisa att resultatet i studien är trovärdig är det viktigt att reflektera över -validitet och reliabilitet. Validitet handlar om att man verkligen undersöker det som ska undersökas. Det handlar om att den empirin som är insamlad är relevant för studien och kan besvara frågeställningarna. All empiri som har samlats in har varit högst relevant för studien och har besvarat studiens frågeställningar. Reliabiliteten handlar om hur något mäts och hur undersökningen är gjord vilket handlar om att det ska vara pålitligt och om någon annan utför en liknande studie ska de kunna komma fram till liknande resultat (Bjereld, Demker & Hinnfors, 2009). Reliabiliteten har uppnåtts genom att intervjuerna har transkriberats på ett tryggt och systematiskt sätt under hela processen.

Intervjuerna som genomfördes var halvstrukturerade, istället för att använda fokussamtal. Utsagan hade varit annorlunda om det hade genomförts fokusgruppsamtal. Detta val gjordes då det var svårt att hitta tid där flera lärare kunde delta. Konsekvenserna av halvstrukturerade intervjuer blev att den sociala interaktionen blev mellan respondenten och intervjuaren. Den sociala interaktionen i ett gruppsamtal hade annars skett mellan lärarna. Björndal (2005) påpekar dock att enskilda intervjuer kan ge respondenten en möjlighet till att uttrycka sina åsikter. Det går därmed inte hävda att en metod är bättre än den andra, det dock en aspekt som kan ha påverkat respondenternas svar.

6. Resultat och Analys

I detta avsnitt presenteras resultatet från mitt empiriska material vilket har samlats in via intervjuer. Vidare redogörs en analys som är formad utifrån resultatet. Det som analyseras är hur skönlitteratur kan påverka historiemedvetande hos eleverna vilket är kopplad till de sju olika tillämpningarna av historiemedvetande som har presenterats tidigare i studien.

6.1 Lärarnas erfarenheter vid skönlitteraturanvändningen

De intervjuade lärarna påpekar att skönlitteratur är en tillgång till variation av historieundervisningen. Alla lärare är eniga om att skönlitteratur är en tillgång till att skapa ett historieintresse hos eleverna. Lärarna menar att historiska kunskaper förmedlas på ett intressant sätt genom att skönlitteratur gestaltar olika historiska händelser. Utifrån användningen av skönlitteratur har lärarna upptäckt både för och nackdelar historieundervisningen. När frågan om fördelar och nackdelar med skönlitteratur i historieämnet ställdes dök det upp olika svar från lärarna.

Alltså berättelser, det är ju ett lättare sätt att ta sig till en historia (Lärare C).

Jag tycker också att jag upplever skönlitterära texter väcker ett intresse hos barnen på ett annat än vad kanske andra texter gör (Lärare A).

6.1.2 Fördelar

Lärarna A, C och E poängterade att skönlitteratur skapar ett historiskt intresse hos eleverna, detta för att skönlitteratur kan gestalta historiska händelser på ett sätt som gör att det blir nära elevernas vardag. Vidare påpekar lärarna att elever med hjälp av skönlitteratur kan relatera olika historiska händelser och karaktärer till sina egna erfarenheter, vilket skapar en utveckling av historiemedvetande.

”Jaa... och jag tycker också att jag upplever skönlitterära texter väcker ett intresse hos barnen på ett annat än vad kanske andra texter gör. Att man fick med alla på ett annat sätt. Det intresserade dem (Lärare A & E)”.

Lärare B och D var överens om att skönlitterära böcker kan hjälpa eleverna att få en större begreppsförståelse. Lärarna poängterar skönlitteratur därmed som en tillgång till att befästa olika historiska begrepp hos eleverna.

Jag tycker skönlitteratur kan liksom befästa begrepp hos barn. Det är mycket lättare att läsa en skönlitterär bok än en faktatext. Det tilltalar en mer. Skönlitterära böcker har gjort att de har upptäckt att ord och begrepp som kan vara lite svåra kommer på flera ställen än bara i fakta boken (Lärare B & D).

6.1.3 Nackdelar

En del av lärarna poängterade att skönlitteratur kan skildra ett perfekt samhälle vilket kan vara ett problem när elever ska utveckla en historiemedvetenhet. Lärare A, B, C poängterade att elever har en stor fantasi och tror på mycket då dem inte är källkritiska. Vidare påpekade dem att man som lärare behöver medvetandegöra elever om att skönlitteratur inte alltid är baserad på sanning.

Jaa. Där är ju det att som lärare måste jag ju vara insatt i det... barn har ju stor fantasi och barn tror på mycket. De borde bli mer kritiska och det är ju min uppgift att som lärare se till väcka den kritiken hos barnen och inte tro på allt så att det inte skildrar ett perfekt värld. Det var ju säkert en fruktansvärd värld på den tiden beroende på var du är född (Lärare B).

Lärare C beskriver även tidsbristen som en nackdel. Läraren menar att de som endast har SO ämnet kan se tidsbrist som ett problem, men såg inte det som dilemma hos sig själv då hen har både Svenska och SO ämnena. Enligt läraren kunde man på så sätt använda skönlitteraturen i både ämnena.

Eftersom jag har både svenska och so blir det inte tidsbrist, men jag kan tänka mig att vissa tycker att det är det negativa. Om man nu bara har SO är det, men ibland kanske det kan vara värt det (Lärare C).

Lärare E poängterade att det är svårt när det gäller att få med alla elever. Det kan vara svårt för vissa elever med försämrade läsförmåga, enligt läraren behöver lärare därmed ha olika nivåer på skönlitterära böcker för att fånga alla utifrån deras olika behov.

Lärare D poängterade att hen inte har upptäckt några nackdelar med skönlitteraturanvändningen vilket skiljer sig från alla andra respondenternas svar.

Jag har inte upptäckt några nackdelar, nej jag tycker de har då kompletterats (Lärare D).

Sammanfattningsvis har studien resulterat i att lärare upptäckt fördelar men även olika dilemman vid användningen av skönlitterära böcker i historieundervisningen. Enligt lärarna kan skönlitteratur skapa ett historieintresse. Lärarna har upptäckt att eleverna lättare relaterar olika historiska händelser till nutid utifrån skönlitteraturens gestaltningar av olika karaktärer. Utifrån resultatet kan man även se olika nackdelar som lärarna har mött i klassrummet. En av nackdelarna är att skönlitteratur inte alltid är baserad på sanning, enligt lärarna kan det leda till att eleverna får fel bild av olika tidsepoker. För att förebygga olika problem och dilemman som kan uppstå genom skönlitteraturanvändning har lärarna gett olika förslag. Dessa förslag är att lärare behöver medvetandegöra eleverna om att vara källkritiska och att man som lärare bör ha förkunskaper om olika böcker.

6.1.4 Typ av skönlitteratur

De intervjuade lärarna har beskrivit användningen av olika texttyper i historieundervisningen. Författarna som några av lärarna hade använt sig utav var bland annat Kim M Kimselius, My Bylock. Böckerna som dessa författare har skrivit är inriktade på de åldrar som undersöks i min studie samt att böckerna gestaltar olika historiska kunskaper och perspektiv på olika sätt. Nedan presenteras beskrivning på författarna som en av lärarna har använt i historieämnet.

Det finns väldigt bra många författare som skriver skönlitterära böcker och jag har läst hela klassuppsättningar av My Bylock. Ibland har jag haft högläsning av det här och då har vi Kim M Kimselius, det finns jättebra böcker. Där är några böcker om vikingatiden några böcker om digerdöden och några riddare och lite sådana saker (Lärare B).

Lärarna var eniga om att skönlitteratur skapade ett historiskt intresse för elever, detta för att dem kan relatera sin vardag till karaktärerna och historiska händelser i boken. Samtidigt var lärarna överens om att koppla kunskaper i kombination av faktatexter för att bland annat befästa olika historiska begrepp hos eleverna.

Kombinationen med fakta och skönlitterära böcker har gjort att de har upptäckt att de här ord och begrepp som kan vara lite svåra att de kommer på flera ställen än bara i fakta boken (Lärare D).

6.1.5 Arbetsformer utifrån skönlitteratur

Lärarna har beskrivit olika arbetsformer och metoder utifrån skönlitteraturanvändning i historieundervisningen. Vidare har de gett olika svar på varför de har använt sig av just dessa arbetsformer. Arbetsätten som förekommer oftast i deras klassrum är högläsning, begreppsförståelse, diskussioner och dramatisering. En del lärare har valt högläsning och sedan bearbetat det både i svenska och So ämnena. Det som skiljer sig mellan deras svar är argumenten om varför de använder sig av just högläsning. Några har poängterat att de väljer högläsning för att diskutera och göra olika jämförelser mellan olika tidsepoker, medan andra lärare har påpekat att de använder högläsning för att förstärka elevernas begreppsförståelse.

Alltså jag har ju.. jag högläser för barnen. Och när det är då en speciell historisk period så försöker jag hitta skönlitteratur som handlar om den här perioden (Lärare A).

Jag gillar ju högläsning så därför använder jag det. Jag använder ju skönlitterära böcker för att alla ska kunna vara med (Lärare E).

En av intervjuade lärarna beskriver att hen föredrar högläsning när det gäller svåra skönlitterära böcker i koppling till historiska händelser. Läraren påpekar att hen på sätt skapar helklass diskussioner kring svåra begrepp och händelser vilket bidrar med att få alla elever utifrån deras olika behov.

Jag tycker att när man läser och pratar om det så får barnen större känsla av att det är sant. Alltså att det har hänt och jag tycker Kim M Kimselius har väldigt svårlästa böcker, barnen kan inte läsa det själv, i de åldrarna jag har men om man läser högt och att man då också diskuterar, tittar på ”skulle det kunna hända så här idag och så (Lärare B).

Några av lärarna har även poängterat dramatisering som en arbetsform utifrån skönlitteratur. Lärarna anser att dramatisering kan förstärka elevernas begreppsförståelse och få dem en större historiskförståelse vilket på så sätt även ett förstärker ett historiemedvetande.

Lite som... nej men att använda lite som drama, om man kan plocka in lite delar från den skönlitterära och kunna dramatisera det för att förstärka. Alltså små korta snuttar (Lärare D).

Vi använde ju My Bylocks drakskeppet under arbetsområdet vikingatiden, och då läste vi ju i svenskan och arbetade med den i historieämnet. Vi arbetade med återberättande texter, spelade upp lite dramaspel, tog ut vissa begrepp som vi sedan arbetade med som.. och så fick dem träna upp olika

begrepp i den skönlitterära boken och då fick man ett sammanhang (Lärare E).

Syftet med användningen av skönlitterära böcker varierar beroende på lärare och område. Lärare C beskrev syftet med användningen av skönlitteratur som att hjälpa eleverna att ta till sig historia, att få historien bli närmre deras vardag. Alla lärare har bundit ihop ämnena Svenska och Historia då skönlitteratur har en central utgångspunkt som är läsning. Lärare E poängterade att varierad undervisning genom att komplettera skönlitteratur med faktatexter ger eleverna möjlighet till att få mycket kunskaper som möjligt. Vidare hade lärare B som syfte att få eleverna en djupare förståelse för olika stora händelser och förändringar som vårt samhälle är byggt på. Alla lärare var överens om att syftet med skönlitteraturavvändning i historieundervisningen var att skapa ett historiskt intresse hos eleverna samtidigt möjliggöra för dem att se samband mellan olika tidsepoker.

Analysverktyget historiemedvetande som identitetsskapande kan kopplas till de medverkade lärarnas svar då fokus ligger på att ge eleverna sammanhang och tidsmedvetande på ett intressant sätt. Det handlar alltså om den egna historiens roll i den historiska processen vilket innebär att man både är skapad av historien och skapar av den. Kopplat till lärarnas tankar och användning kring skönlitteratur domineras denna tillämpning till användandet av skönlitteratur i historieundervisningen då det är starkt förknippat med begreppet historiemedvetande som berättelse.

Sammanfattningsvis visar resultatet att lärare varierar historieundervisningen utifrån skönlitteratur, detta för att möjliggöra för eleverna att tolka och förstå sin historia utifrån deras förutsättningar. Lärarna var överens om att det kräver bearbetningar av skönlitteratur för att förmedla olika historiska kunskaper. Resultatet visar även att lärare använder skönlitteratur för att förmedla både historiska kunskaper och utveckla förmågorna i andra ämnen än i historia. För att det ska vara möjligt påpekar lärarna att man bör ha historiedidaktiska frågor i åtanke och en genomtänkt process. Slutligen är alla lärare eniga om att variation, undervisningsstrategier, bearbetning, kombination av faktatexter är av stor vikt för att skönlitteratur ska hjälpa elever att få ett utvecklat historiemedvetande.

6.2 Användbarhet

Begreppet historiemedvetande är centralt i historieämnet vilket de intervjuade lärarna hade många tankar om. Alla lärare beskrev historiemedvetande på ett liknande sätt, enligt dem handlar det om att göra eleverna medvetna om historia. Lärarna menar att man som lärare behöver

göra eleverna medvetna om historiska händelser och hur de har påverkat dagens samhälle. Vidare menar de att eleverna bör koppla dåtid med nutid och göra olika jämförelser för att hitta nya frågor till framtiden.

De intervjuade lärarna har svarat olika kring frågan om vad som krävs för att eleverna ska utveckla ett historiemedvetande utifrån skönlitteratur. Alla lärare är dock eniga om att kombination av faktatexter och skönlitteratur kan hjälpa elever att få en större historiskförståelse och på så sätt ett utvecklat historiemedvetande. Lärarnas svar om hur elever kan utveckla ett historiemedvetande har kopplats till historiemedvetandets sju olika tillämpningar.

6.2.1 Explicita definitionen, identitetsskapande och insiktsskapande

Lärare A påpekar att det krävs en förståelse för att elever ska utveckla ett historiemedvetande, med det menar läraren att det inte handlar om att rabbla kunskaper utan en vidgat förståelse för historien. Vidare påpekar läraren att elever på bästa möjliga sätt bör få möjligheten till att sätta sig i en tidsperiod, förstå hur det var att leva för att förändra sitt sätt att leva. Thorp (2013) beskrivning av tillämpningarna *identitetsskapande* och *insiktsskapande* kan kopplas till lärarens tankar då författaren poängterar att identitetsskapande kan ses som en utveckling av identitet utifrån historiemedvetande. Enligt författaren är detta viktigt då hur vi upplever historia skapar vår uppfattning om vilka vi är. Vidare kan även tillämpningen insiktsskapande relateras till detta då insiktsskapande innebär att historiemedvetande bidrar till en kritisk komponent hos oss människor. Vi får förmågan att kritiskt granska sin egen och andras föreställningar om historia. Med hjälp av detta får vi en djupare insikt om oss själva samtidigt som vi kritiskt reflekterar kring dåtid och nutida kulturer och samhällen. Den intervjuade läraren poängterar slutligen att skönlitteratur kan bidra med att eleverna lättare sätter sig in i en tidsepok och får en större förståelse för nutid.

Ja men jag tycker nog att jag ser att många elever tar till sig en berättande text, kan gå in i den världen och har man då lite svårt att ta till sig faktatexter eller filmer eller vad det nu är för någonting om man på något sätt pratar om "men kommer ni ihåg när vi läste om " i de här skönlitterära texterna. Att det hjälper dem att förstå, att göra en koppling där, komma ihåg och att kanske förstå det på ett annat sätt (Lärare A).

Lärare B poängterar att man som lärare aktivt medvetandegör historiens gång och se vad som har hänt idag. Vidare menar läraren att man som lärare levandegör historien för eleverna. Lärarens svar kopplas till tillämpningen *explicita definitionen* då Thorp (2013) menar att historiemedvetande innebär att man skapar ett sammanhang av de olika tidsdimensionerna, dåtid, nutid och framtid. Läraren poängterar därefter att skönlitteratur kan bidra med att inspirera och hålla historien levande för eleverna utifrån dess gestaltningar.

Kan historien hållas levandegöra så att man inte säger att det är svart eller vitt. Då tror jag att

medvetandet blir större. Skönlitteratur kan då hjälpa framförallt att inspirera (Lärare B).

6.2.2 Meningsskapande

Lärare D menar att man som lärare ska lyckas skapa ett intresse hos eleverna så att det inte bara handlar om att memorera kungar och årtal. Läraren påpekar att man som lärare behöver variera sin historieundervisning, detta för att elever ska få ett intresse för historien och på så sätt utveckla historiemedvetandet. Lärarens tankar kan kopplas till historiemedvetandets tillämpning *meningsskapande*. Thorp (2013) menar att historiemedvetande hjälper oss att skapa mening i historien vilket får historien framstå som meningsfull istället för att endast handla om årtal och historiska personer. Den intervjuade läraren påpekar att skönlitteratur är en tillgång till att möjliggöra för elever att förstå historien på ett meningsfullt sätt än att bara memorera kungar och årtal.

Ibland tror jag nästan att de kanske lättare tar till sig.. ja om det är ord och begrepp eller om det är händelser i den skönlitterära (Lärare D).

6.2.3 Historieskapande, Heuristiskt

Lärare C poängterar att historia bör komma in i alla ämnen för att elever ska förstå varför dem måste förstå sin historia. Vidare menar läraren att elever bör känna till stora förändringarna för att förstå vad historia är, vad det betyder och vad det står för. Vad det betyder för var och en, samhället, hela världen. Tillämpningen *historieskapande* kopplas till detta då Thorp påpekar att det är en process som möjliggör för människor att se sig själva som en del av i historien samt skapare av historia. Vi är alltså historien samtidigt som vi själva skapar den. Historiemedvetande är handlingsorienterat eftersom vi är en del av historien och förstår att våra handlingar kommer att påverka framtiden. Samtidigt passar även den *heuristiskt* tillämpningen då man med hjälp av historiemedvetande ställer nya frågor till historien och på så sätt hitta nya infallsvinklar för forskning. Denna kategori vilket är heuristiskt försöker dock inte beskriva vad ett historiemedvetande är, utan generera nya frågeställningar. Lärare C påpekar att skönlitteratur kan vara till hjälp för eleverna att lättare ta till sig historiska händelser och på så sätt göra relateringar till olika tidsepoker.

Då får de en helt annan bild av hur dem såg ut, vad åt dem, vad gjorde dem på dagarna. Det blir ju mer människonära, nära deras vardag, kunna relatera till vad gör barnen, vad gör du.. sådana saker (Lärare C).

Slutligen kopplas Lärare E tankar till dessa tillämpningar då läraren noterar att man som lärare bör prata om historia på elevernas nivå. Läraren tror att det är ganska många som är intresserade av historia men om man gör det då med hjälp av både skönlitteratur och läromedel tror hen att man kan förstärka

elevernas historiemedvetande. Elever behöver alltså förstå att de är en del av historien och på så sätt få ett vidgat historiemedvetande.

Sammanfattningsvis är alla lärare eniga om att skönlitteratur kan påverka elevernas historiemedvetande positivt. Lärarna menar att skönlitteratur möjliggör för elever att utveckla ett historiemedvetande då den skapar ett intresse för historia. Utifrån skönlitteraturens gestaltningar och dramatiseringar får eleverna relatera olika händelser och karaktärer till sin egen vardag och på så sätt får en större förståelse för olika tidsepoker. Lärarna har använt sig av olika arbetsmetoder utifrån skönlitteratur, detta för att variera undervisningen och utmana alla elever utifrån deras olika behov. Vidare är alla lärare medvetna om att man som lärare bör ha ett klart syfte och mål med användningen av skönlitteratur för att påverka elevernas utveckling på bästa möjliga sätt. Enligt lärarna har skönlitteratur även brister vilket kan skapa olika problem i klassrummet. Således är alla lärare överens om att användning av skönlitteratur i kombination med faktatexter har potentialen till att utveckla en historiemedvetenhet hos eleverna. De menar att kombinationen av faktatexter och skönlitteratur kan försäkra lärarna om att eleverna får möjligheten till att träna på olika kunskaper och förmågor i historieämnet.

7. Resultatdiskussion

Under följande avsnitt diskuteras studiens resultat i relation till bakgrund, tidigare forskning och egna reflektioner utifrån studiens syfte och frågeställningar. Resultatdiskussionen delas upp utefter de teman som resultatet är uppdelat i.

7.1 Lärarnas erfarenheter vid skönlitteraturanvändningen

I intervjuerna synliggjordes flera aspekter på för och nackdelar som de medverkade lärarna hade mött kring skönlitteraturanvändningen i deras historieundervisning. Fördelar som framkom var att skönlitteratur utifrån dess gestaltningar skapar ett historiskt intresse hos eleverna samtidigt som den levandegör historien. Ingemansson (2007) menar att skönlitteratur skapar intresse och nyfikenhet hos eleverna vilket även bidrar till nyttiga samtal, som i sin tur hjälper eleverna få en större förståelse. Nygren (2009) poängterar att narrativ undervisningsstrategi gör

historien och undervisningen mer levande och intresseväckande exempelvis kan berättelser i historiska miljöer levandegöra historieämnet (Nygren, 2009). De medverkade lärarna är eniga om att elever med hjälp av skönlitterära böcker tar del av historiska händelser och kopplar dessa till sin egen vardag, detta kan relateras till Jönsson (2007) i tidigare forskning där författaren poängterar skönlitteratur som en tillgång, då läsaren får ta del

av händelser som någon annan har upplevt samtidigt som man får nya perspektiv på ens egna erfarenheter.

Ytterligare en aspekt som uppkom i resultatet handlade om nackdelar lärarna hade bemött med användningen av skönlitteratur. Enligt en del av intervjuade lärarna kunde skönlitteratur skildra ett perfekt samhälle då den inte alltid är baserad på sanning, därmed ansåg lärarna att det är av stor vikt att medvetandegöra elever om källkritik. Detta är även en problematik Yildirim (2017) belyser utifrån sin undersökning, enligt honom kan berättelser som roman och skönlitteratur kan skildra en perfekt värld och ett idealiskt samhälle. För att motverka denna klyfta anser Ingemansson (2007) att lärare bör kombinera faktatexter och skönlitteratur, detta för att möjliggöra för elever en variation av arbetsformer.

Resultatet indikerar även att arbetsformer utifrån skönlitteratur skiljer sig från lärare till lärare. Högläsning var en arbetsform som enligt lärarna framkom frekvent i deras historieundervisning. En del av lärarna var eniga om att högläsning förde fram diskussioner i helklass vilket även bidrog med att få alla elever utifrån deras olika förutsättningar. Detta kan i sin tur påverka ett av skolans uppdrag vilket är varierande arbetssätt som *Lgr 11* (Skolverket, 2017) betonar är viktig i skolans värld. Med detta menar jag att om lärare varierar arbetsformer utifrån skönlitteratur kan det även motverka olika nackdelar som uppstår med användning av skönlitteratur. Elever får på så sätt möjligheten till att arbeta med skönlitteratur utifrån deras olika behov.

7.2 Användbarhet

Enligt lärarna kan skönlitteratur utveckla ett historiemedvetande då elever med hjälp av dess gestaltningar lättare sätter sig in i en tidsepok och får en större förståelse för nutid. Salomon (2013) belyser i sin studie att fiktionen kan skriva fakta på ett intressant sätt genom att dramatisera. Författaren menar att fiktion kan användas för att skapa större förståelse för det förflutna vilket även bidrar till ett skapande av nya infallsvinklar. Vidare visar resultatet att skönlitteratur enligt lärarna anses vara en tillgång till att möjliggöra för elever att se historien meningsfullt än memorering av kungar och årtal. Yildirim (2017) menar att skönlitteratur kan främja elevernas förmåga som kritiskt tänkande samtidigt som den förstärker elevernas fantasi. Författaren poängterar att skönlitteratur därmed bör användas av lärare för en utveckling av historiemedvetande.

En betydande aspekt som synliggörs i resultatet är bearbetningen av skönlitteratur. Enligt lärarna handlar det mycket hur skönlitteraturen bearbetas samt hur den anpassas utifrån alla elevers olika förutsättningar. Enligt lärarna hjälper faktatexter i kombination med skönlitteratur eleverna att bli källkritiska. Lärarna menar att skönlitteratur hjälper eleverna att se likheter och skillnader mellan olika tidsepoker då de relaterar olika händelser till sina egna erfarenheter. Dock är den inte alltid baserad på sanning, därmed menar lärarna att faktatexter används för att låta eleverna

träna på olika förmågor så som källkritiskt tänkandet. Renander (2007) har noterat i sin avhandling att berättelser kan bidra med att sätta igång läsarens tankegångssätt om likheter och skillnader mellan då och nutid. Vidare hävdar författaren att läsning av en roman kan möjliggöra för elever att jämföra karaktärers plats med nutida föreställningar eller jämföra sin egen identitet. Ingemansson (2007) har i sin studie synliggjort förhållandet till skönlitteratur och läroböcker i historieundervisningen. Författaren påpekar både för och nackdelar med dessa texttyper. Hon menar att läroböcker oftast saknar ett narrativt inslag som leder till att historien förmedlas på ett icke intressant sätt för eleverna. Således bör lärare använda sig av dessa två texttyper i historieundervisningen för att möjliggöra för en utveckling av historiemedvetande.

8. Konklusion och implikation

Slutsatsen av detta arbete är att skönlitteratur är en tillgång i historieundervisning för att utveckla ett historiemedvetande hos elever. Lärarna som medverkade i studien konstaterade att det dock handlar om hur lärare bearbetar skönlitteraturen utifrån arbetsområdets syfte, mål samt hur den anpassas utefter elevernas olika förutsättningar. Varierande arbetsformer genom skönlitteratur är därmed av stor vikt för att det ska bidra med en positiv utveckling av historiemedvetande hos eleverna. Lärarna poängterade olika dilemman med användning av skönlitteratur och för att motverka dessa betonade lärare en kombination av faktatexter och skönlitteratur.

Under denna studie har många idéer och funderingar synliggjorts då mitt intresse för historiedidaktiska frågor vuxit mer. Utifrån resultat har det synliggjorts att några av lärarna saknar didaktiska kunskaper kring skönlitteraturanvändning i historieämnet. Det var några som hade omedvetet arbetat med skönlitteratur i historieämnet. Tidsbrist, elevernas olika förutsättningar kunde leda till liknande arbetsätt utifrån skönlitteratur. Som blivande lärare anser jag att kunskaper kring bearbetningen av skönlitterära böcker borde synliggöras mer då det är en betydande del under hela processen.

Studien har varit berikande för mig att delta i då skönlitteratur kommer att vara ett hjälpmedel i min framtida historieundervisning.

Skönlitteraturanvändningen har varit en intressant forskningsaspekt, en intressant tanke till fortsatt forskning skulle vara att genomföra liknande forskning dock ur ett elevperspektiv. Det skulle vara intressant att undersöka hur eleverna uppfattar historiemedvetande och hur de lär sig utifrån skönlitteratur.

9. REFERENSLISTA

- Ahrne, G., Ahrne, G. & Svensson, P. (2015). *Handbok i kvalitativa metoder*. (2., [utök. och aktualiserade] uppl.) Stockholm: Liber.
- Björkdahl Ordell, S. & Dimenäs, J. (2007). *Lära till lärare: att utveckla läraryrket - vetenskapligt förhållningssätt och vetenskaplig metodik*. (1. uppl.) Stockholm: Liber
- Björndal, C.R.P. (2005). *Det värderande ögat: observation, utvärdering och utveckling i undervisning och handledning*. (1.uppl.) Stockholm: Liber
- Bryman, A. (2011). *Samhällsvetenskapliga metoder*. (2., [rev.] uppl.) Malmö: Liber.
- Eriksson, L. & Lundfall, C. (2002). *Litteratur och litteraturvetenskap*. (1. uppl.) Stockholm: Almqvist & Wiksell.
- Ingemansson, M (2007) *Skönlitterär läsning och historiemedvetande hos barn i mellanåldrarna*(Licentiatavhandling, Växjöuniversitet, Växjö).
- Jönsson, K. (2007). *Litteraturarbetets möjligheter – en studie av barns läsning i årskurs F-3*. Malmö studies in educational sciences No. 33
- Karlsson, P (2014). *Undervisning och lärande i historia: ett kreativt rum för narrativ kompetens*. Stockholm: Acta Universitatis Stockholmiensis
- Kihlström, S. (2007). Intervju som redskap. I J. Dimenäs (Red.), *Lära till lärare: Att utveckla läraryrket - vetenskapligt förhållningssätt och vetenskaplig metodik* (s. 47-69). Stockholm: Liber.
- Norlander, P (2016). *Historieundervisning i det multimediala klassrummet Lärares förhållningssätt till olika mediers kvaliteter och användbarhet*. (Licentiatavhandling, Umeåuniversitet, Umeå).
- Potapenko, I (2006). *Elevens egen historia och skolan historieundervisning: historiemedvetande och identitet hos några ungdomar från forna Jugoslavien*. Stockholm: Lärarhögskolan i Stockholm.
- Renander, C. (2007). *Förförande fiktion eller historieförmedling?: Arnserien, historiemedvetande och historiedidaktik*. Licentiatavhandling Malmö: Malmö högskola, 2007. Malmö.
- Skolinspektionen (2015) *Undervisningen i historia*. Rapport från Kvalitetsgranskning, 2015:8. Från <https://skolinspektionen.se/globalassets/0-si/01-inspektion/kvalitetsgranskning/historia/k-15-08-historia-rapport.pdf>
- Skolverket (2017). *Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet 2011: reviderad 2017*. (4., reviderade uppl.) Stockholm: Skolverket.

Thorp, R (2013) Vad är ett historiemedvetande egentligen och varför är det viktigt?(D. Ludvigsson,Red.)Aktuelltomhistoria(2).Frånhttp://www.academia.edu/4957495/Vad_%C3%A4r_ett_historiemedvetande_egentligen_och_varf%C3%B6r_%C3%A4r_det_viktigt

Vetenskapsrådet. (2002). *Forskningsetiska principer inom humanistisk samhällsvetenskaplig forskning*. Stockholm: Vetenskapsrådet.

Yildirim, S (2017). Raising Historical Consciousness in the Novel “The Giver”, a Dystopic Work According to Social Studies Teacher Candidates. *Journal of Education and Learning*, 6(3)

9.1 Källmaterial

Intervju lärare A. 23/4 2018

Intervju lärare B. 23/4 2018

Intervju lärare C. 25/4 2018

Intervju lärare D. 25/4 2018

Intervju lärare E 25/4 2018

Bilaga 1

Intervjufrågor

- Vilken utbildning har du?
- Hur länge har du arbetat som lärare?
- I vilka ämnen undervisar du i?
- Vilka årskurser har du arbetat i?
- Vilka är dina tankar kring historieämnet?
- Vilka åsikter, tankar har du kring historiemedvetande?
- Vad tror du att det krävs för att elever ska utveckla ett historiemedvetande?
- Hur har du använt skönlitteratur i historieundervisningen?
- Hur anser du att användningen har fungerat?
- Vilka fördelar upptäckte du med skönlitteraturanvändningen?
- Vilka nackdelar upptäckte du med skönlitteraturanvändningen?
- Vad är dina tankar kring skönlitteratur i koppling till elevers historiemedvetande?
- Kan skönlitteratur utveckla ett historiemedvetande? Hur i sådana fall?
- Finns det övriga tankar kring skönlitteratur som arbetsverktyg i historieundervisningen?

Exempel på följdfrågor

- Kan du utveckla ditt svar?
- Har jag uppfattat det rätt?
- Kan du ge ett exempel?

Bilaga 2

Samtyckesblanketten

Jag samtycker härmed att delta i studien och har fått information om studiens syfte. Jag är medveten om hur informationen kommer att användas samlas in och bearbetas, samtidigt som jag är även medveten om att kommunen, skolan och mitt deltagande är anonymt i studien och att all information kommer behandlas konfidentiellt. För att feltolkning inte ska ske vid bearbetning av intervjun kommer den att spelas in för att sedan transkriberas. Detta har jag fått information kring och även att inspelningarna kommer förvaras konfidentiellt. Jag har fått information om att mitt deltagande i studien är frivillig och jag kan när som helst avbryta min medverkan utan att ange orsak. Jag samtycker härmed till att delta i denna intervjustudie som handlar om skönlitteratur i historieundervisningen.

Underskrift Namnförtydligande

Datum och plats

Serpil Akyüz

Besöksadress: Kristian IV:s väg 3
Postadress: Box 823, 301 18 Halmstad
Telefon: 035-16 71 00
E-mail: registrator@hh.se
www.hh.se